

KIŠ & KALAMBURA & RACZ & JOVIČIĆ & BRDARIĆ

ODRŽIVI RAZVOJ - odabrani pojmovi

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

**Fakultet agrobiotehničkih
znanosti Osijek**

KIŠ & KALAMBURA & RACZ & JOVIČIĆ & BRDARIĆ

**ODRŽIVI RAZVOJ -
odabrani pojmovi**

Izdavač:

Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek,
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Za izdavača:

Prof. dr. sc. Krunoslav Zmaić

Autori:

Prof. dr. sc. Darko Kiš, izv. prof. dr. sc. Sanja Kalambura,
Nives Jovičić, pred., mag. ing. agr., doc. dr. sc. Aleksandar Racz, doc. dr. sc. Dario Brdarić

Recenzenti:

Prof. dr. sc. Luka Šumanovac, Zavod za mehanizaciju, Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek, Sveučilište J. J. Strossmayera, Osijek, Hrvatska

Prof.dr.sc. Dora Smolčić Jurdana, Fakultet za management u turizmu i ugostiteljstvu, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska

Lektorica:

Vedrana Živković Zebec, prof.

Priprema slika i teksta:

Sanja Kalambura, Darko Kiš, Nives Jovičić, Aleksandar Racz, Dario Brdarić

Grafička priprema i tisak:

Grafika, Osijek

Naklada:

300 primjeraka

Sva prava pridržana. Nijedan dio ovog djela ne smije se reproducirati ni prenositi ni u kojem obliku bez prethodne suglasnosti autora i izdavača.

Slike: Izvori slika djelo su koautora Sanje Kalambure i Darka Kiš. One koje nisu djelo navedenih koautora posebno su označene u fusnoti. U udžbeniku se nalaze i slike koje nisu numerirane i autorstvo su Sanje Kalambure i Darka Kiš.

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 150324035.

Suglasnost za izdavanje ovog sveučilišnog priručnika donio je Senat Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku na 7. sjednici održanoj 28. travnja 2021. godine pod točkom 13.

ISBN 978-953-7871-95-6

Ovaj udžbenik je tiskan uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja RH.

KIŠ & KALAMBURA & RACZ & JOVIČIĆ & BRDARIĆ

ODRŽIVI RAZVOJ - odabrani pojmovi

Osijek, 2021.

Proslov

Baviti se sustavno problemima održivosti najveći je izazov 21. stoljeća. Kroz povijest je čovječanstvo samo naizgled „napredovalo“. U korak s razvojem industrije, otkrivanja novih planeta, stvaranja virtualnog svijeta, u kojem se trenutno odvija i obrazovanje, čovjek je pokleknuo pred bolestima, nejednakostima, pomanjkanjima prava, gladi, siromaštvom i još mnogim drugim stvarima.

Hoćemo li stvarno uspjeti u nakani da sa 17 ciljeva održivog razvoja potaknemo ovaj svijet na stvaranje boljeg sutra? To ostaje vječito pitanje.

Iako se ciljevima održivosti uvodi sveobuhvatno rješavanje pitanja u tri važna segmenta: gospodarstvo, okoliš i društvo, ne možemo ne primijetiti da je upravo svaka od ovih sastavnica izazov sama po sebi. Okoliš i njegovi tereti te pritisci utječu na kakvoću života i od velike je važnosti da se pronađu pravovremena i učinkovita rješenja. Gospodarstvo treba u svakom svom dijelu biti na strani ljudskosti i čovječanstva, a društvo u cjelini u najmanju ruku pravedno. Neki bi rekli da je to utopijsko razmišljanje.

Ulazeći u problematiku održivog razvoja, primijetili smo da nedostaje sveobuhvatno shvaćanje pojmova održivosti. Ponekad je same pojmove teško i definirati, velik broj njih razmatra se i u jezičnom i u stručnom smislu što naravno daje određenu težinu razumijevanja ove kompleksne problematike. Stoga je naglasak u pojmovniku upravo na onim odabranim pojmovima koji će produbiti shvaćanje održivosti u cjelini.

Vodili smo se idejom odabira pojmova iz svakog područja održivog razvoja kako bi imao svoju namjenu za sve generacije studenta različitih studijskih smjerova u Republici Hrvatskoj, ali i svima nama koji promišljamo o bilo kojem segmentu života na kugli zemaljskoj.

Autori

SADRŽAJ

Proslov	5
Uvod	10

PRVA SASTAVNICA ODRŽIVOG RAZVOJA – DRUŠTVO

Cilj 1 – Svijet bez siromaštva	16
Cilj 2 – Svijet bez gladi	24
Cilj 3 – Zdravlje i blagostanje	28
Cilj 5 – Rodna ravnopravnost	34
Cilj 10 – Smanjenje nejednakosti	40
Cilj 17 – Partnerstvom do ciljeva	43

DRUGA SASTAVNICA ODRŽIVOG RAZVOJA – GOSPODARSTVO

Cilj 4 – Kvalitetno obrazovanje	54
Cilj 8 – Dostojanstven rad i ekonomski rast	60
Cilj 9 – Industrija, inovacije i infrastruktura	63
Cilj 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja	65
Cilj 16 – Mir, pravda i snažne institucije	67
Cilj 7 – Pristupačna energija iz čistih izvora	71

TREĆA SASTAVNICA ODRŽIVOG RAZVOJA – OKOLIŠ

Cilj 15 – Očuvanje života na zemlji	78
Cilj 6 – Čista voda i sanitarni uvjeti	85
Cilj 13 – Zaštita klime	89
Cilj 11 – Održivi gradovi i zajednice	93

*Sreću nam ne donosi
ono što vidimo i dodirujemo,
ni ono što drugi rade za nas,
nego ono što mislimo
da možemo osjetiti i učiniti,
najprije za drugoga,
a onda za sebe.*

HELEN KELLER

UVOD

O održivom razvoju napisan je velik broj definicija, a pojmovi koji se vežu za ovo sveobuhvatno područje gotovo da se ne mogu sažeti u stotinjak pojmova. Široko je to područje koje u prvi plan stavlja borbu protiv siromaštva, ali i naglašava važnost inovativnosti, borbe za zaustavljanje negativnih trendova u borbi protiv klimatskih promjena, promovira održivu potrošnju te se zalaže za mir i pravdu za sve. Pojam održivog razvoja prvobitno se spominje u području šumarstva i predstavlja međuodnos sječe šuma i pošumljavanja. To zapravo znači da se smije sjeći samo onoliko stabala koliko se novih mladica istovremeno zasadi. Ako promatramo šumu kao jedinstven ekosustav, tada je sličan međuodnos moguće primijeniti i šire, na druge ekosustave, odnosno biosferu kao ekosustav u kojem se odvija život na Zemlji.

Na globalnoj svjetskoj gospodarskoj razini koncept održivog razvoja detaljnije se definira koncem 70-ih godina prošlog stoljeća. Predstavlja odgovor na izazove intenzivnog tehnološkog i gospodarskog razvoja koji ne vodi računa o zaštiti okoliša i prirodi. Održivi razvoj danas je jedan od najprisutnijih pojmova u znanosti, medijima i civilnom društvu, a vrlo često je nepoznanica kako održivost primijeniti u stvarnosti. Nije riječ o neostvarivim ciljevima, već je zapravo riječ o nemogućnosti stvaranja sinergijskih učinaka koji bi trebali dovesti do realizacije ciljeva održivosti.

Među prvim definicijama održivog razvoja nalazimo definiciju u izvješću *Our Common Future* u izdanju Svjetske komisije za okoliš i razvoj (Brundtland povjerenstvo) 1987. godine.

“Održivi razvoj jest razvoj koji zadovoljava potrebe sadašnjih generacija, a da istodobno ne ugrožava mogućnosti zadovoljenja potreba budućih generacija.”

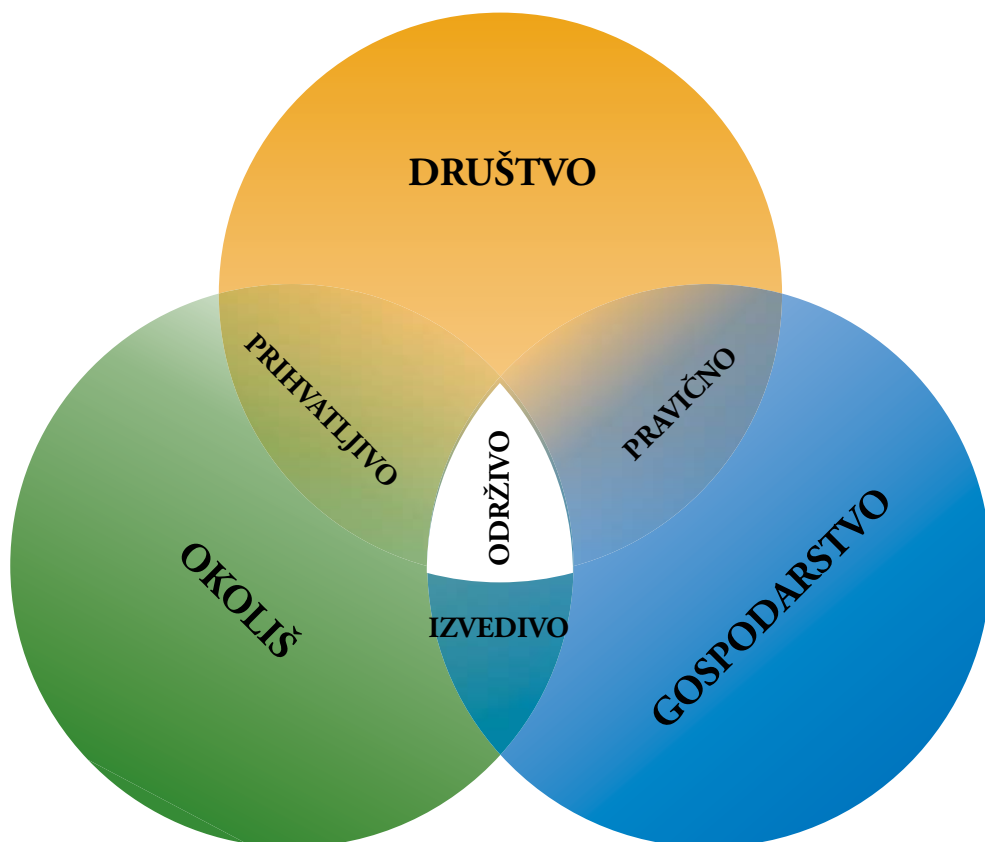
Posebnu zaslugu u razvoju pojmova održivosti ima i UN pa se u izvješću UN-a „Naša zajednička budućnost“ daje nešto šira definicija održivog razvoja:

“Pod pojmom održivog razvoja podrazumijeva se proces promjena u kojem su iskorištavanje resursa, ulaganja, tehničko-tehnološki razvoj i institucionalne promjene u međusobnom skladu što sveukupno omogućuje ispunjenje potreba i očekivanja kako sadašnjih, tako i budućih generacija.”

Ne tako davne 2015. godine u New Yorku je održana konferencija Ujedinjenih naroda na kojoj su definirani planovi te je donesen Program globalnog razvoja za 2030. ili Agenda 2030. U planu je definirano 17 ciljeva održivog razvoja koji nose naslov globalni, a nadovezuju se na prijašnjih osam ciljeva koji su bili definirani kroz Agendu 21. Zajedničko je svim ciljevima da su oni univerzalni te da se trebaju primjenjivati u svim zemljama i društvenim zajednicama bez obzira na kojem mjestu na kugli zemaljskoj se nalazili. Upravo to stvara izazov definiranja kao i provedbe ovako širokog i sveobuhvat-

nog područja. Svakako je važno znati definirati prioritete te u skladu s vlastitim mogućnostima djelovati. Tamo gdje vladaju siromaštvo i glad, zasigurno će se baviti pitanjima rješavanja upravo egzistencijalnih problema, dok će se u nekim zemljama, koje imaju tu situaciju relativno povoljnu, stavljati naglasak na druge elemente, npr. na partnerstva u cilju stvaranja održivosti. Nova su današnja vremena zasigurno stavila novi naglasak na ciljeve održivosti upravo zbog pandemija i svih bolesti koje će očito obilježiti 21. stoljeće te će se definiranjem novog ciklusa nakon 2030. redoslijed i prioritete održivosti sigurno mijenjati.

Tri su osnovne sastavnice održivog razvoja: društvo, okoliš i gospodarstvo, pri čemu se definira prihvatljivost, pravičnost i izvedivost. Kad se sve skupa poveže, dobije se u presjeku upravo održivost.

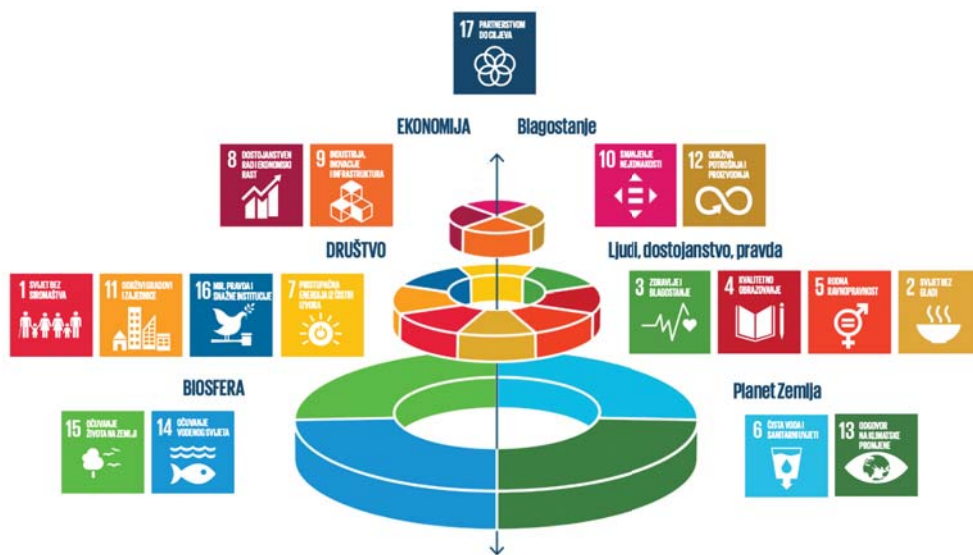
Tri sastavnice održivog razvoja

Definirani globalni ciljevi, njih 17, su:

- 1** SVIJET BEZ SIROMAŠTVA
- 2** SVIJET BEZ GLADI
- 3** ZDRAVLJE I BLAGOSTANJE
- 4** KVALITETNO OBRAZOVANJE
- 5** RODNA RAVNOPRAVNOST
- 6** ČISTA VODA I SANITARNI UVJETI
- 7** PRISTUPAČNA ENERGIJA IZ ČISTIH IZVORA
- 8** DOSTOJANSTVEN RAD I EKONOMSKI RAST
- 9** INDUSTRIJA, INOVACIJE I INFRASTRUKTURA
- 10** SMANJENJE NEJEDNAKOSTI
- 11** ODRŽIVI GRADOVI I ZAJEDNICE
- 12** ODGOVORNA POTROŠNJA I PROIZVODNJA
- 13** ZAŠTITA KLIME
- 14** OČUVANJE VODENOG SVIJETA
- 15** OČUVANJE ŽIVOTA NA ZEMLJI
- 16** MIR, PRAVDA I SNAŽNE INSTITUCIJE
- 17** PARTNERSTVOM DO CILJEVA

Navedeni ciljevi čine globalni sporazum za održivi razvoj. Iako su ti ciljevi pojedinačno definirani, oni se međusobno isprepliću i povezani su. Tako ne možete govoriti o svijetu bez gladi ako uz to ne vežete borbu protiv siromaštva i klimatske promjene, koje su danas evidentno postale glavnim uzročnikom poremećaja opskrblom hrane.

Izvor: Stockholm Resilience Centre 2016.

Svi ovi ciljevi definirani su kroz trogodišnji proces konzultacija različitih društvenih skupina i čine danas dobru bazu za stvaranje ljepšeg života na planetu Zemlji. No hoćemo li ih i ostvariti, ostaje vječno pitanje.

U ovom priručniku – pojmovniku upravo su svi pojmovi grupirani prema ciljevima održivog razvoja koje smo svrstali u tri sastavnice održivosti: društvo, okoliš i gospodarstvo.

Pravo na kritiziranje ima onaj tko je spreman pomoći.

ABRAHAM LINCOLN

PRVA SASTAVNICA ODRŽIVOG RAZVOJA – DRUŠTVO

Tekst koji slijedi donosi definicije koje su vezane za ciljeve održivog razvoja iz područja društva. Definicije pojmova preuzete su iz relevantnih propisa te knjiga i priručnika koji se bave ovom problematikom.

Cilj 1 – Svijet bez siromaštva

Apsolutno siromaštvo odnosi se na situacije kada pojedinci nisu u mogućnosti zadovoljiti osnovne potrebe nužne za održanje zdravlja i radne sposobnosti, odnosno za fizički opstanak (prehrana, odijevanje, stanovanje, kretanje). Pretpostavlja se da je u svim društvima za opstanak potrebna ista količina dobara pa je granica apsolutnoga siromaštva ista u različitim društvima i mijenja se samo ovisno o kretanju troškova života. Apsolutno siromaštvo često se povezuje s ekstremnim oblicima siromaštva (glad, beskućništvo, neishranjenost).

Beskućnik je osoba koja nema mjesto stanovanja niti sredstava kojima bi mogla namiriti potrebu stanovanja te je privremeno smještena u prihvatilištu ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje.

Bruto domaći proizvod (BDP) ukupna je vrijednost proizvoda i usluga stvorenih unutar granica jedne zemlje u godinu dana i iako predstavlja bilo gospodarstva zemlje, on nije mjerna jedinica kvalitete života. BDP po glavi stanovnika mjera je standarda i kvalitete života.

Djeca ulice pojam je koji označava djecu koja žive na ulici, kojoj ulica znači više nego vlastita obitelj, ulica im je postala pravi dom. To su djeca koja nisu zaštićena, nadgledana i ne savjetuju ih odgovorne odrasle osobe, a prema UNICEF-u djeca ulice su djeca koja se nalaze u iznimno teškim okolnostima.

Ekvivalentni raspoloživi dohodak računa se tako da se ukupan raspoloživi dohodak kućanstva podijeli s ekvivalentnom veličinom kućanstva izračunanom prema modificiranoj OECD-ovoj ljestvici, prema kojoj se nositelju kućanstva dodjeljuje koeficijent 1, svakoj drugoj odrasloj osobi u kućanstvu u dobi od 14 godina i starijoj osobi koeficijent